

YUGOSLAVYA KOMÜNİST PARTİSİNİN ULUSAL SORUN ÜZERİNE İZLEDİĞİ POLİTİKALAR (1918 - 1941)

Hakan DEMİR*

ÖZ

Bu makalede 1918-1941 yılları arasında Yugoslavya Komünist Partisinin ulusal sorun konusunda izlediği politikalar incelenecektir. 1918 yılında Güney Slavların tek bir devlet çatısı altında toplayan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının (1929'dan itibaren Yugoslavya Krallığı) kurulmasından sonra ülkedeki en önemli siyasi çatışma merkezîyetçilik yanlısı Sırlar ile federalizm yanlısı Hırvatlar arasında yaşandı. Yugoslavya Komünist Partisi, 1919 Nisanında Belgrad'da kurulduğunda Sırların, Hırvatların ve Slovenlerin tek bir Yugoslav ulusunu oluşturdukları fikrini kabul etti ve aynı zamanda Yugoslavya Krallığının yıkılması şeklinde bir hedef belirledi. 1934'den sonra komünist parti, Sloven, Hırvat ve Sırp uluslarının varlığını ayrı ayrı kabul ederek ulusların eşitliği temelinde federal Yugoslavya devletinin kurulması yönünde siyasi bir program benimsedi. Partinin ulusal sorun ile ilgili görüşünü değiştirmesinde Komintern kararlarının büyük bir rolü olmuştur. Bu çalışmada Yugoslavya Komünist Partisinin ilk kurulduğu anda benimsemiş olduğu tek bir Yugoslav ulusunun varlığı görüşünden farklı ulusların varlığını tanıyan federalist Yugoslavya görüşüne geçiş süreci anlatılmakta ve bu ideolojik-politik tutumdaki değişimin aynı zamanda İkinci Yugoslavya'nın (1945-1991) komünistler tarafından federal bir devlet olarak kurulmasında belirleyici olduğu iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yugoslavya Komünist Partisi, Milliyetçilik, Merkezîyetçilik, Federalizm, Balkanlar

THE POLICIES OF THE COMMUNIST PARTY OF YUGOSLAVIA ON THE NATIONAL QUESTION (1918 - 1941)

ABSTRACT

In this article, the policies of the Communist Party of Yugoslavia on the national question between 1918-1941 will be examined. After the establishment of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (the Kingdom of Yugoslavia since 1929), which united the Southern Slavs under a single state in 1918, the most important political conflict in the country was between the pro-centralist Serbs and the pro-federal Croats. When the Communist Party of Yugoslavia was founded in Belgrade in April 1919, it accepted the idea that Serbs, Croats and Slovenes formed a single Yugoslav nation, and also set a goal of overthrowing the Kingdom of Yugoslavia. After 1934, the communist party accepted the existence of Slovene, Croat and Serbian nations separately and adopted a political program for the establishment of a federal Yugoslav state on the basis of equality of nations. The decisions of the Comintern played a major role in changing the party's view on the national question. In this study, the transition process from the view of the existence of a single Yugoslav nation, which was adopted by the Communist Party of Yugoslavia when it was first established, to the view of federalist Yugoslavia, which recognizes the existence of different nations, will be explained. It will be argued also that the transformation of this ideological-political attitude was decisive to the establishment of Second Yugoslavia (1945-1991) as a federal state by the communists.

Keywords: Communist Party of Yugoslavia, Nationalism, Centralism, Federalism, Balkans

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 02.12.2022; Yayına Kabul Tarihi: 12.03.2023

* Öğr. Gör. Dr. Sakarya Üniversitesi, Araştırma Dekanlığı, SAKARYA, ORCID: 0000-0001-9647-3301, E-posta: hakand@sakarya.edu.tr

Giriş

Bu makalede 1918-1941 yılları arasında Yugoslavya Komünist Partisinin ulusal sorun konusunda izlediği politikalar incelenecektir. Komünist Parti, 1919 Nisanında Belgrad'da kurulduğunda Sırların, Hırvatların ve Slovenlerin ayrı ayrı uluslar olduklarını değil onların tek bir Yugoslav ulusunu oluşturdukları fikrini kabul etmişti. Ancak parti, 1934'den sonra bu konudaki görüşünü değiştirmiş ve Sloven, Hırvat ve Sırp uluslarının varlığını tanıyarak tüm ulusların eşitliği temelinde federal Yugoslavya devletinin kurulması yönünde siyasi bir program benimsemiştir. Yugoslavya Komünist Partisi, ayrıca bu döneme kadar, Yugoslavya Krallığını Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da oluşturulan Versailles düzeniyle birlikte kurulan yapay bir yaratım olarak gördüğü için bu krallığın yıkılması gerektiği yönünde bir görüşe de sahipti. 1935'ten sonra Kominternin geniş katımlı "halk cephelerinin" kurulması kararını alması ve komünist partilerin burjuva ve sosyal demokrat partilerle işbirliği yapabileceğini belirtmesi de Yugoslavya Komünist Partisinin ulusal sorun konusunda izlediği ideolojik-politik tutumunun değişiminde belirleyici oldu. Proleter sınıfın kendi ulusunun bağımsızlığı için mücadele etmesi gerektiği fikrinin kabul edilmesinden sonra parti tarafından Sloven, Hırvat ve Sırp uluslarının varlığı tanındı. Komünistler tarafından Güney Slav uluslarının varlığının tanınması aynı zamanda komünistlerin ulusların eşitliği temelinde federal bir Yugoslavya'nın kurulması programını benimsemelerine neden oldu. Çünkü komünistler ancak federal bir Yugoslavya'nın kurulmasıyla birlikte ulusal sorunun çözülebileceğini düşünmeye başladılar. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde Yugoslavya Komünist Partisinin kuruluşu ve ulusal sorun konusundaki düşünceleri incelenecektir. İkinci bölümde ise partide ulusal sorun ile ilgili ortaya çıkan yeni eğilimlerden bahsedilecektir. Bu makalede İkinci Yugoslavya'nın komünistler tarafından federal bir devlet olarak kurulmasında 1918-1941 yılları arasında Yugoslavya Komünist Partisi'nde yaşanan ideolojik ve politik dönüşümlerin belirleyici olduğu iddia edilmektedir.

1. Yugoslav Komünist Partisinin Kuruluşu ve Ulusal Sorun Üzerine Görüşleri

1 Aralık 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (1929-1941 yılları arasında Yugoslavya Krallığı); Güney Slavların tarihte ilk defa ortak bir devlet çatısı altında bir araya geldiği bir devlettir. Yeni kurulan devletin nüfusu 12.055.638 idi. Bu nüfus içinde 4.704.876 Sırp ve Karadağlı, 2.889.102 Hırvat, 1.023.588 Sloven, 759.656 Boşnak, 630.000 Makedon, 512.207 Alman, 483.871 Arnavut, 472.079 Macar, 183.563 Romen, 143.453 Türk, 143.453 İtalyan, 198.857 (Çek, Slovak, Rus vs.) ve 42.756 diğer Slavlar kategorisinde kabul edilen insan yaşamaktaydı (Demir, 2013, s. 97). Kuruluşundan itibaren bu devletin siyasal yaşamında devletin siyasi yapısının nasıl olması gerektiği konusunda bir anlaşmazlık yaşanmaya başlamış ve bu nedenle bu devlet varlığı boyunca siyasi krizler yaşamıştır. Bu noktadaki temel anlaşmazlık; Hırvat ve Slovenlerin federal bir devlet yapısının oluşturulmasını istemeleri buna karşın Sırların ise merkezîyetçi bir devlet yapısında ısrarcı olmalarıydı. Aslında Slovenler ve Hırvatlar Yugoslavya'yı kendi ulusal kimliklerini koruyabilecekleri ve geliştirebilecekleri bir devlet olarak görürlerken Sırlar Yugoslavya'yı tüm Sırları birleştiren ve Büyük Sırbistanın kurulmasını sağlayan bir devlet olarak kabul ediyorlardı. Ülkede ulusal düzeylerde kurulan siyasi partiler kendi programlarını federalist veya ünitarist-merkezîyetçi ilkelerden birini temel alarak yapılandırmışlardı. Örneğin Sırp Radikal Halk Partisi neredeyse tavizsiz bir biçimde merkezîyetçi bir devlet yapısını savunmaktaydı. Özellikle bu partinin lideri olan ve başbakanlık da yapan Sırp

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

politikacı Nikola Pašić, Hırvatların çoğunun desteklediği ve federalist bir devlet örgütlenmesini savunan Hırvat Köylü Partisine karşı çoğunlukla mesafeli davranmış ve ülkede büyüyen Hırvat sorununu ciddi bir biçimde ele almaktan kaçınmıştır. Sırp merkezîyetçiliğine karşı olan Hırvat Köylü Partisinin lideri Stjepan Radić, yürüttüğü politik mücadelesinde Hırvat ulusunun haklarını garanti eden federal bir Yugoslavyanın kurulmasını temel bir hedef haline getirmiştir. Radić, 1928’de parlamentoda Sırp Radikal Partisi’nden bir milletvekilinin açtığı ateş sonucunda aldığı yaralar nedeniyle ölmesine kadar Hırvatların ulusal kimliklerini ve haklarını koruyacak federal bir devletin kurulması için çalışmıştır. Stjepan Radić’in yerine Hırvat Köylü Partisinin başına geçen Vladko Maček de (kon)federal bir devletin kurulması konusunda merkezîyetçilik yanlısı Sırp politikacılarla politik anlamda mücadele etmiş ve nihayet 1939 yılında Sırp tarafıyla yürüttüğü müzakereler sonucunda Hırvatistan’a geniş bir otonomi veren ve siyasi-idari bir birim olarak Hırvat Banovinasının kurulmasını sağlayan ve Yugoslavya Krallığını da *de facto* olarak konfederal bir devlet şekline dönüştüren antlaşmayı imzalamıştır. Ancak 1941 yılında Nazi Almanyasının Yugoslavya Krallığına saldırmasından sonra bu devlet ortadan kalkmış ve kendi ulusal-siyasi programlarını gerçekleştirmek isteyen farklı gruplar birbirleriyle silahlı mücadeleye girmişlerdir. Bunlar arasında öne çıkanlar Hırvat Ustaşalar, Sırp Çetnikler ve Komünist Partizanlardı. Dolayısıyla genel olarak 1918-1941 yılları arasında varlığını sürdüren Birinci Yugoslavya’da Hırvat ve Sloven ulusal partileri ulusların farklılığını ve özgünlüğünü dikkate alan federal bir devlet örgütlenmesi talebi üzerinden politik mücadelelerini sürdürürken; Sırp ulusal partileri ise ünitarist-merkezîyetçi bir devlet yapısını savunan bir siyaset izlemişlerdir ki Sırpların ana hedefi baskın bir role sahip olabilecekleri merkezîyetçi bir Yugoslavyayı oluşturmaktı. Zdenko Radelić’e göre Sırplar Yugoslavcılık düşüncesinin karşındaydılar ama Yugoslavya devletinin karşısında değillerdi (Radelić, 2021, s. 55). Çünkü zaten Yugoslavya devletini tüm Sırpları birleştiren ve tarihi Büyük Sırbistan idealinin gerçekleşmesini sağlayan bir devlet olarak görüyorlardı. Bu da Sırpların Yugoslavya devletinin kontrolünü sürekli olarak ellerinde tutmaya çalışmalarının temel nedenidir.

1918 yılında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulduğunda yukarıda bahsedildiği gibi ülkede farklı ulusların kendilerine ait siyasi partileri vardı ancak bunlar yerel düzeyde aktiflerdi ve dolayısıyla tüm krallık topraklarında siyasi faaliyetlerini sürdüren yani ülke genelinde örgütlenmiş olan bir siyasi parti bulunmuyordu. Aynı şekilde ülke çapında aktif olan bir işçi ve/veya sosyal demokrat partisi de yoktu. Gerçi 1918’de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının kurulmasından önce Güney Slav uluslarının kendilerinin kurduğu ayrı ayrı sosyal demokrat partiler vardı ama 1918’den sonra ortak bir siyasi parti yoktu. Bütün Güney Slav uluslarından gelen komünistleri bir araya getiren tek parti ise o dönemde Moskova’da bulunan komünistler tarafından 5-7 Kasım 1918 tarihleri arasında kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Komünist (Bolşevik) Partisi’ydi. 1919 Şubatında bu partinin üyelerinin Sovyetler Birliği’nden Yugoslavya’ya gelmeye başlamalarından sonra partinin etkisi Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nda kendisini göstermeye başladı. Fakat bu partiden önce de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde kurulmuş olan Bosna Hersek sosyal demokrat partisi, Hırvatistan-Slavonya sosyal-demokrat partisi (Slavonya, bugünkü Hırvatistan’da bir bölgenin adıdır ve bu bölgenin adı sıklıkla bir ülke olan Slovenya ile karıştırılmaktadır) ve Slovenlerin kurduğu ve Yugoslavya adını taşıyan Yugoslavya sosyal demokrat partisi vardı. Bu partiler, 6 Ekim 1918’de Zagreb’de yaptıkları ortak toplantıda

Habsburg Monarşisi sınırları içinde yaşayan Güney Slav uluslarının kendi kaderlerini tayin haklarını belirlemelerinin desteklenmesi gerektiği yönünde bir karar aldılar (1918'den önce Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içerisinde Hırvatlar, Slovenler, Boşnaklar ve Sırlar gibi Güney Slavlar olarak kabul edilen uluslar yaşamaktaydılar). Ancak bu üç partinin aldığı ortak karara rağmen bu sosyal demokrat partiler arasında bazı noktalarda önemli görüş ayrılıkları da bulunmaktaydı. Özellikle kendi kaderini tayin hakkını belirleme noktasında burjuva partileriyle işbirliği yapılıp yapılmaması konusuna bu sosyal demokrat partiler farklı biçimlerde yaklaşıyorlardı. Sloven ve Hırvat sosyal demokrat partileri burjuva partileri ile işbirliği yapılması gerektiği yönünde bir görüşe sahipken; Bosna Hersek sosyal demokrat partisi ise burjuva partileri ile işbirliği yapmak yerine devrimci bir hareketle Balkan Federal Cumhuriyetinin kurulması ve Bulgarlar, Yunanlar, Romenler, Arnavutlar ve Makedonların da kurulacak bu federal devlete katılmaları yönünde bir görüşe sahipti (Pleterski, 1971, s. 5-6). Bosna Hersek sosyal demokrat partisinin Hırvat ve Sloven sosyal demokrat partilerinden farklı bir görüşe sahip olmasının ana nedenlerinden biri bu partide Bosnalı Sırların etkin bir biçimde yer almasıydı. Çünkü benzer şekilde Sırbistan sosyal demokrat partisi de sosyal devrim yoluyla özgür uluslardan oluşacak bir Balkan Federasyonunun kurulması yönünde bir programa sahipti. Bunun yanında Sırbistan sosyal demokrat partisi kurulacak olan Balkan Federasyonu içerisinde Yugoslavların da kendilerine ait ayrı ortak bir siyasi birime sahip olmaları gerektiğini düşünüyordu (Gligorijević, 1989, s. 48). Bu noktada Bosna Hersek ve Sırbistan sosyal demokrat partilerinin Sloven ve Hırvat sosyal demokrat partilerinden farklı ancak benzer görüşleri savunduklarını söyleyebiliriz.

1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven devleti Güney Slav uluslarının kendi ulusal partilerinin faaliyetleri sonucunda kurulmuş olan bir devletti ve bu devletin kurulmasında Sloven ve Hırvat sosyal demokrat partileri aktif bir rol oynamışlardı. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi bu partiler zaten burjuva partileriyle işbirliği yapılması gerektiği yönünde bir düşünceye sahiptilerdi. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Almanya, Avusturya ve Bulgaristan'ın işgali altında kalan Sırbistan'da bu dönemde herhangi bir siyasi hareketin gelişmesi mümkün olamamış ancak savaşın bitmesinden sonra Sırbistan'a dönen Sırp sosyal demokrat partisinin üyeleri aktif bir siyasi hareket oluşturabilmişlerdi. Sırp sosyal demokratları 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığını, burjuva partilerinin çabaları sonucunda kurulmuş bir devlet olarak görmelerine rağmen yine de bu devleti politik, ekonomik ve kültürel gerekliliklerin bir sonucu olarak kabul ederek siyasi faaliyetlerini sürdürmeye başladılar (Gligorijević, 1989, s. 41-42). Genel olarak Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının proleter sınıf için bir kazanım olduğu çünkü proleter sınıfın bu şekilde siyasi bir manevra alanı kazanarak kendi ulusal burjuvazisine karşı daha geniş bir çerçeve içerisinde sınıf mücadelesini sürdürebileceği düşünülüyordu. Bu görüşle hedeflenen Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı topraklarında önce proleter sınıfın birliğinin sağlanması ve ardından burjuva sınıfına karşı çok daha güçlü bir mücadelenin sürdürülmesiydi.

Bu gelişmeler yaşanırken 1919 Nisanında Belgrad'da yapılan bir kongrede Yugoslavya (Komünist) Sosyalist İşçi Partisi kuruldu. Bu parti ilk kurulduğunda "tek bir Yugoslav ulusunun" var olduğu düşüncesini benimsemişti. Yani partinin görüşüne göre ne Slovenler ne Hırvatlar ne Sırlar ne de krallıktaki diğer Güney Slav ulusları kendi başlarına ayrı bir ulus değillerdi tersine;

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

hepsi birlikte tek bir Yugoslav ulusunu oluşturmaktaydılar. Başka bir deyişle Yugoslavya komünistleri Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda ulusal sorunun olmadığını aksine herkesin zaten Yugoslav olduğunu ileri sürüyorlardı. Gerçi Sırp komünist Filip Filipović, Sırpların, Hırvatların ve Slovenlerin ayrı ayrı uluslar olduklarını inkâr etmemekle birlikte bu ulusların farklılıklarını vurgulamanın uygun olmayacağını belirtmişti. Ancak Filipović'in bu düşüncesine rağmen parti içindeki ağırlıklı görüş; ülkede tek bir Yugoslav ulusunun varlığının kabul edilmesi gerektiği yönündeydi (Gligorijević, 1989, s. 41-42).

Yugoslavya (Komünist) Sosyalist İşçi Partisi'nin 20-25 Haziran 1920 tarihleri arasında yapılan Vukovar Kongresi'nde partinin adı Yugoslavya Komünist Partisi olarak değiştirildi. Ayrıca bu kongrede tek bir Yugoslav ulusunun varlığı düşüncesi tekrardan kabul gördü ve partinin Yugoslav ulusunun birliğini koruyacağı belirtildi. Ulusal sorun konusunda komünist partinin böyle bir tavır almasının ideolojik kökenleri bulunmaktaydı. Çünkü komünistlere göre Yugoslavya'daki burjuva sınıfına karşı sürdürülecek mücadelede tüm devrimci faktörlerin birleştirilmesi gerekiyordu. Yugoslav ulusunun teklifi savunmanın Sırp, Sloven ve Hırvat burjuvazisine karşı harekete geçilmesinde ilerici ve devrimci bir tutum olduğu vurgulanmaktaydı (Gligorijević, 1989, s. 42). Ancak Yugoslav ulusunun teklifi düşüncesini savunmak zamanla komünist parti içerisindeki merkezîyetçi eğilimlerle örtüştü ve bu nedenle bürokratik-merkezîyetçi eğilimler Yugoslavya Komünist Partisi için bir tehdit oluşturmaya başladı.

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Kasım 1920'de düzenlenen kurucu meclis seçimlerinde Yugoslavya Komünist Partisi 59 sandalye kazandı ve böylece krallık meclisinde üçüncü parti durumuna geldi. Aynı seçimde Slovenya ve Hırvatistan'daki seçmenler merkezîyetçilik karşıtı ulusal Sloven ve Hırvat partilerine önemli bir destek verdiler. Hatta Hırvatistan'da Stjepan Radić liderliğindeki Hırvatistan Köylü Partisi (Bu dönemde bu partinin adı, Stjepan Radić'in krallık rejimini kabul etmemesinden dolayı Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Halk Partisi idi) bu seçimlerde 50 sandalye kazanarak ülke genelinde sandalye sayısı bakımından Yugoslavya Komünist Partisine yaklaştı (Ramet, 2005, s. 97).

28 Haziran 1921'de merkezîyetçi bir devlet yapısını getiren Vidovdan Anayasası kabul edildi (28 Haziran tarihi Sırpların dini-ulusal bir bayramı olan Vidovdan'a denk gelmektedir). Vidovdan Anayasası ülkedeki tarihi bölgelerin kaldırılmasını ve özerk bölgelerin lağvedilmesini öngörmekteydi. Anayasayla birlikte devlet tarihi bölgeleri hiçe sayan 33 idari bölgeye bölündü. Bu anayasa oybirliği olmaksızın ve de kurucu meclisteki Sırp siyasi seçkinlerinin küçük bir çoğunluğu tarafından ve pazarlıklar sonucunda garanti edilen oylarla kabul edilmişti. Bu nedenle Hırvat ulusunun siyasi temsilcileri, kabul edilen bu anayasanın meşruiyetini sürekli olarak inkâr ettiler (Miletić, 2021, s. 245). Bu anayasanın kabul edilmesinden sonra merkezîyetçi hükümet tarafından çıkarılan "devleti koruma kanunu" ile Yugoslavya Komünist Partisi yasa dışı ilan edildi. Zaten devletin kuruluşundan itibaren devlet organlarında komünist partinin "anti-devletçi" bir parti olduğu şeklinde bir görüş vardı (Nikolić, 1994, s. 5). Aslında parti "ulusal birlik" düşüncesini hâlâ savunmaktaydı (Redžić, 1969, s. 20). Üstelik krallığın yönetici elitine karşı yaptığı tüm eleştirilere rağmen ünitarizm düşüncesine bağlıydı. (Vesović, 1994, s. 56). Fakat komünist partinin uğradığı baskı ve yaşadığı başarısızlık neticesinde; Sloven komünist Edvard

Kardelj partinin Yugoslavist burjuva milliyetçi formüllerden uzaklaşması gerektiğini ve parti- nin ulusal sorun konusunda kendi devrimci ve demokratik programını oluşturmasının zamanı- nın geldiğini belirtti. Bu sırada Yugoslavya Komünist Partisinin ulusal sorun konusunda izlediği politikada bir revizyona gitmesi gerektiği yönünde zaten Sloven ve Hırvat komünistler de bir tartışma başlatmışlardı. Örneğin Sloven komünist Vladislav Fabjančić, 27 Ekim 1922’de merke- ziyetçi bir devlet yapısı isteyen Sırp burjuvazisine karşı Hırvat, Sloven ve Sırp uluslarının kendi kaderlerini tayin haklarına sahip olmaları gerektiğini belirtti. Fabjančić, görüşlerinin deva- mında Sloven ulusu eğer Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı içerisinde Slovenya’nın otonomisi tale- binde bulunursa sınıf bilincine sahip olan Sloven proleter sınıfının da Sloven ulusunun bu yön- deki talebini desteklemesi gerektiğini ifade etti. Yugoslavya Komünist Partisinin ulusal sorun konusunda benimsediği “tek bir Yugoslav ulusunun varlığı” düşüncesinin değiştirilmesi konu- sunda parti içinde birtakım girişimler olsa da bu konuda 1922 yılına kadar herhangi bir deği- şiklik yaşanmadı. Krallık rejimi tarafından çıkarılan kanunla yasaklanmasından sonra illegal duruma düşen Yugoslavya Komünist Partisinin ülke içindeki legal örgütü olan Yugoslavya Ba- ğımsız İşçi Partisi 14 Ocak 1923 tarihinde tam anlamıyla ulusal birliğin sağlanabilmesi için ön- celikle hegemonist merkezîyetçiliğin önlenmesi gerektiğini ifade eden bir program kabul etti. Ulusal sorun konusunda izlenen politikada bir değişikliğin gerçekleştirilmesi konusunda yaşı- nan bu tartışmalar Komintern jargonunda da ifade edildiği gibi parti içindeki “fraksiyonların” çatışmasından kaynaklanmaktaydı. Aslında partideki “sağ ve sol fraksiyon” arasındaki çatışma zaten yoğun olarak devam ediyordu. Özellikle Sırp komünist Sima Marković önderliğindeki “sağ fraksiyon” oldukça etkiliydi. Partideki “sol fraksiyon”, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nda tüm ulus- ların hegemonist eğilimlere karşı mücadele etmesi ve farklı ulusların proleter sınıflarının da kendi uluslarının kendi kaderlerini tayin hakkını savunmaları gerektiğini belirtiyordu. Parti- deki “sağ fraksiyonun” merkezi Belgrad, “sol fraksiyonun” merkezi ise Zagreb idi. “Fraksiyon- lar” arasındaki bu mücadele ulusal sorun konusunda yeni tartışmaların ortaya çıkmasını sağ- ladı (Pleterski, 1971, s. 12-13).

2. Yugoslavya Komünist Partisi’nde Ulusal Sorun Konusundaki Yeni Eğilimler

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nda 1923 Martında yapılan meclis seçimlerinde merkezîyet- çilik karşıtı ulusal partilerin hegemonist-merkezîyetçi politikalar izleyen partilere karşı kazan- dıkları başarı ülkede yeni bir siyasi durum yarattı. Özellikle 1920 seçimlerinde 285.000, 1923 seçimlerinde ise 474.000 oy olan Hırvat Köylü Partisinin gösterdiği başarı komünistlerin ulusal sorun konusunda izledikleri tutumu yeniden gözden geçirmelerine neden oldu. Çünkü Stjepan Radić’in liderliğini yaptığı Hırvat Köylü Partisinin başarısı aynı zamanda bu partinin Hırvat ulu- sal hareketinin de öncü partisi olduğunu göstermişti. Komünistler siyasi bir başarı kazanmak istiyorlarsa ulusal sorun konusunu ele almak zorunda olduklarını görüyorlardı. Bu noktada ko- münist parti; krallıktaki Sırp hegemonizminin Hırvatları korkuttuğunu ve bu nedenle Hırvatla- rın Hırvat milliyetçisi Stjepan Radić’in köylü partisine kitle halinde oy verdiği şeklinde bir yo- rumda bulundu (Pleterski, 1971, s. 14-15).

Ulusal sorun konusundaki en radikal tutum komünist partinin üçüncü kongresinde or- taya konuldu. 1926’da Viyana’da gerçekleştirilen bu üçüncü kongrede; Sırp ulusu yönetici ulus olarak adlandırıldı ve aynı zamanda ezilen ulusların geniş kitlelerinin desteğinin kazanılabil-

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

mesi için ayrılma hakkının desteklenmesi ve bu şekilde devrimci cephenin genişletilmesi gerektiği düşüncesi öne sürüldü. Bu bağlamda krallıktaki ezilen ulusların burjuvazisi yerine aslında komünist partinin ezilen ulusların önderliğini üstlenmesi gerektiği belirtildi. Kongrede ayrıca Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının emperyalist İtilaf devletleri ve egemen Sırp sınıfı tarafından Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da oluşturulan Versailles düzeninin bir sonucu olarak kurulduğu ve Sırp ulusunun egemen sınıfının diğer ulusları ezdiği belirtildi (Nikolić, 1998, s. 66). Bu kongreyle birlikte partide ulusal sorun konusunda “sağ ve sol fraksiyon” arasında çıkan çatışmanın 1927’de yeniden şiddetlenmesi üzerine “sağ fraksiyonun” temsilcisi olan Sırp komünist Sima Marković’in yerine “sol fraksiyondan” Hırvat komünist Đuro Cvijić politik sekreter oldu. Zagreb bu dönemde aynı zamanda partideki “sol fraksiyonun” yerini sağlamlaştırdığı bir yerdi. Bunun yanında daha önce Kominternin yürütme komitesinin 12-23 Haziran 1923 tarihleri arasında yapılan üçüncü plenumunda da Yugoslavya konusu ele alınmıştı. Rus komünist Zinovyev, bu plenumda ulusal sorunun devrim için bir araç olduğunu ancak Yugoslavya Komünist Partisinin devletin yönetimini ele geçirmek konusunda bir bilince sahip olmadığını belirtti. Zinovyev, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’ndaki ulusal sorunun Belgrad’daki krallık rejimini alaşağı etme noktasında Yugoslavya komünistleri tarafından kullanılabileceğini de vurguladı. Bunun dışında Komintern; tek bir Yugoslav ulusunun var olduğu şeklindeki düşüncenin aslında büyük Sırp emperyalizminin kullandığı bir maske olduğunu ve kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya’nın Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’ndan ayrılıp kendi bağımsız cumhuriyetlerini kurma haklarına sahip olduklarını açıkladı. Ayrıca Komintern için bir devlet olarak Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Sovyetler Birliğinin güneyinde bulunan düşman bir blokun üyesiydi ve bu nedenle yıkılmalıydı. Çünkü bu krallık, Çekoslovakya ve Romanya ile birlikte bir savunma paktı kurmuş ve Fransa da bu ülkelerle antlaşmalar imzalayarak bu paktı desteklemişti. Yine Komintern’e göre Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının yıkılması Yugoslavya Komünist Partisinin en önemli görevi olmalıydı. Ayrıca Yugoslavya’daki ulusal gerilimlerin azaltılması değil bu gerilimlerin proleter devrimin gerçekleştirilmesi için kullanılması gerektiği yönünde bir açıklama yapıldı (Nikolić, 1998, s. 66-67).

Ulusal sorun konusunda yapılan bu tartışmalar devam ederken 1928 Kasımında Dresden’de Yugoslavya Komünist Partisinin dördüncü kongresi gerçekleştirildi. Bu sırada Kominternin de altıncı kongresi düzenlenmiş ve burada Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının, askeri ve ekonomik alanda Fransa ile bağlarından ötürü, bu devletin Sovyetler Birliği’ne karşı yürütülecek yeni bir emperyalist savaşın temel direklerinden birisi olacağı sonucuna varılmıştı. Bu nedenle Yugoslavya Komünist Partisinin Dresden’deki dördüncü kongresinde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının yıkılması gerektiği yeniden vurgulandı. Kongrede ayrıca ezilen ulusların silahlı mücadele ve ayrılma haklarının tanınması gerekliliğine değinildi. Bu bağlamda komünist partinin bağımsız Hırvatistan, bağımsız Karadağ ve birleşik ve bağımsız Makedonya ile Kosova’nın ulusal devrimci mücadelelerinin arkasında olacağı ve hatta bağımsız ve birleşik Arnavutluk’un kurulmasına da destek vereceği bildirildi. Yugoslavya Komünist Partisinin Dresden kongresinde devrimci işçi hareketinin amacının ulusların ayrılma hakkını sağlamak ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığını yıkmak olduğu açıklanmıştı. Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının yıkılması gerektiği yönünde kabul edilen bu resmi görüş, komünistlerin ülkedeki ayrılıkçı hareketlerle işbirliği yapmaları gerekliliğini de ortaya çıkarmıştı. Çünkü komünist parti, eğer krallığı ve Sırp hegemonizmini

yıkmak istiyorsa diğer tüm güçlerle işbirliği yapmalıydı. Faşist Hırvat Ustaşalar da buna dâhildi. Zaten Hırvat Ustaşalar açısından olduğu gibi Karadağlı ayrılıkçılar, Kosovalı Arnavutlar gibi başka gruplar için de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Versailles düzeniyle kurulmuş ve ulusların hapisanesi olan baskıcı bir devlettir. Yugoslavya Komünist Partisinin bu anti-Yugoslavya politikası Sovyetler Birliği'nin Balkan politikasıyla da bağlantılıydı. Çünkü Moskova da bir tehdit olarak gördüğü Versailles ile Avrupa'da oluşturulmuş olan düzenin zayıflatılmasını istiyordu (Nikolić, 1998, s. 68).

1928 Haziranında Belgrad'daki krallık meclisinde Hırvatların ulusal siyasi lideri Stjepan Radić'in uğradığı silahlı saldırı sonucu ölmesinden sonra ülkede tırmanan siyasi gerginlik neticesinde Kral Aleksandar Karađorđević kendi diktatörlüğünü ilan etti ve 1929 yılında ülkenin adını Yugoslavya Krallığı olarak değiştirdi. Bu gelişmeler üzerine komünist parti içinde yeni adımların atılması gerektiği yönünde bir eğilim ortaya çıktı. Bu sırada partinin merkez komitesinin daimi bir oturma merkezi haline de gelmiş olan Zagreb bürosu bir bildiri yayınladı ve bu bildiride Hırvat ulusunun kendi özgürlüğü ve bağımsızlığı için Belgrad'da iktidarı ellerinde tutanlara karşı bir mücadele başlatmasının zamanının geldiğini ilan etti. Aynı zamanda Sırp dışındaki tüm uluslara kendi ulusal özgürlükleri için ellerine silah almaları gerektiği belirtildi. Mücadele, büyük Sırp burjuva şovenizmine ve monarşisine karşı yürütülmeliydi (Vasić, 1993, s. 147). Bu konuda partinin belirlediği genel bazı taktikler ise şunlardı: Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Makedonya, Dalmaçya ve Voyvodina'daki işgalci Sırp jandarmasını, memurlarını ve Sırp Çetnikleri kovmak, Sırp olmayan uluslardan olan askerlerin kendi bölgeleri dışında başka bir yerde askerlik yapmasını engellemek, Hırvat okullarında zorunlu olan Kiril alfabesi ile Sırp ekavica ağzının kullanımını kaldırmak ve kolonileştirme yoluyla Arnavut ve Makedon köylülerden alınan toprakları Sırlardan geri almak şeklindeydi (Nikolić, 1998, s. 68-69).

Bu süreçte Yugoslavya Komünist Partisi, ulusal mücadelede işçi sınıfının kendi ulusunun öncü sınıfı olması gerektiğini ilan etti. Çünkü partiye göre ancak işçi sınıfı kendi ulusunun öncü sınıfı olursa ulusal mücadeleyi sürdürebilir ve bu şekilde ulusal sorunu çözebilirdi. Bu bağlamda komünistler aynı zamanda burjuva sınıfı önderliğinde yürütülen ulusal hareketlere karşı da mücadele etmeliydiler. Bunun için öncelikle Yugoslavya Komünist Partisinin yeniden organize edilmesi ve parti çatısı altında ayrı ayrı ulusal komünist partilerin kurulması gerekmekteydi. Ulusal hareketlerde öncü rolü oynayan burjuva sınıfının partilerine karşı ancak bu şekilde başarılı olunabilirdi. Özellikle Hırvatların Yugoslavya Komünist Partisinin ünitarist-merkeziyetçi bir parti olduğu yönündeki suçlamalarına karşı harekete geçilmesinin zamanının geldiği düşünülmekteydi. Bu nedenle partinin 11 Temmuz 1934'te yapılan merkez komitesi toplantısında ve ardından Aralık 1934'deki partinin Ljubljana'da gerçekleştirilen genel konferansında ayrı ayrı ulusal komünist partilerin kurulması kararı alındı. Ancak bu konuda alınan kararlarda Yugoslavya Komünist Partisi'ndeki demokratik merkezizetçilik ilkesinden vazgeçilmediği ve herhangi bir federal partinin kurulmadığı da vurgulanmıştı (Pleterski, 1971, s. 33-35).

Ulusal komünizm tezlerini daha çok Sloven komünist Edvard Kardelj geliştirdi. "Sloven Ulusal Sorununun Gelişimi" üzerine 1939'da yazdığı kitapta Kardelj, Slovenler için Yugoslavya'nın sadece Slovenlerin kendi ulusal hedeflerini gerçekleştirebildikleri sürece bir önemi-

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

nin olduğunu belirtti. Ona göre Sloven ulusal sorunu Slovenlerin kendi ulusal birliklerini sağlayarak kendi devletlerini kurma ve kendi bağımsız ekonomilerini yaratma sorunuydu. Dolayısıyla Yugoslavya da ulusların kendi ulusal hedeflerini gerçekleştirebilecekleri bir çerçeve olarak önemliydi. Aslında komünistler kendi uluslarının çıkarlarının temsilcisi durumuna gelmişlerdi. Bu dönemde hem Yugoslavya Komünist Partisi hem de Kominternin tüm politikası Yugoslavya Krallığının yıkılması üzerine kurulmuştu. Çünkü her ikisine göre Yugoslavya Krallığı Versailles düzeniyle oluşturulmuş ve Sırp'ların diğer Yugoslavya uluslarını işgal ederek kurduğu bir devlettir. Bu krallıkta Sırp'lar hegemon ve diğer ulusları ezen bir ulus olarak kabul ediliyorlardı. Bu noktada Sırp komünistlerinin ana hedefi de ezen ulusun üyeleri olarak Belgrad merkezli rejiminin yıkılması için çalışmak ve Sırp burjuvazisini ve Yugoslavya devletini ortadan kaldırmak olmalıydı. Sırp komünistler, ayrıca ezilen uluslara kendi bağımsız devletlerini kurma konusunda yardımcı olmak durumundaydılar. Zaten bu dönemde ayrı bir Sırbistan Komünist Partisinin kurulmaması da Sırp'ların hegemon ulus olmasına ve bu nedenle ezilen ulus olmalarına bağlanmaktaydı. Bunun dışında Sırp proleter sınıfı da Sırp burjuvazisinin diğer ulusları ezdiğini ve ekonomik olarak sömürdüğünü kabul etmeliydi (Nikolić, 2011, s. 12-13).

Kominternin ulusal sorunu devrimin gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak kabul etmesinden sonra komünistler ayrılıkçı hareketleri, faşist ve terörist nitelikte olanlar da dâhil olmak üzere, desteklemeye başladılar. Faşizmin iktidara gelmesinden sonra bile Komintern faşizmin uluslararası proletarya açısından herhangi bir tehdit oluşturmadığını ve hatta onun kapitalizmin krizini derinleştirdiğini savundu. Ancak 1933 yılında Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesinden ve 1935 baharında Avrupa'da faşizmin iyice güçlenmesinden sonra Komintern; burjuva partileri de dâhil olmak üzere tüm demokratik güçlerle birlikte "halk cephe"nin kurulmasını tezini benimsedi. Daha önce işçi sınıfının düşmanı olarak kabul edilen burjuvazi ile birlikte sosyal faşistler olarak tanımlanan sosyal demokratlar, Komintern tarafından artık işbirliği yapılacak ortaklar olarak görülmeye başlanmıştı. "Halk cephesinin" kurulması yönündeki düşüncenin kabul edilmesinden önce Komintern; faşizmin batı demokrasilerine saldırmasını ve iki büyük burjuva blokunun çatışması sonucunda dünya devrimine giden yolun açılmasını beklemekteydi. Ancak başlangıçta hem komünistlerin hem de faşistlerin ortak stratejik hedeflerinin Versailles düzeninin yıkılması olduğunu vurgulamak gerekir. 1935'ten sonra ise faşizm Sovyetler Birliği tarafından düşman bir hareket olarak görülmeye başlanmış ve bu nedenle geniş katılımlı "halk cephe"nin kurulmasının gerekli olduğu belirtilmişti (Vasić, 1993, s. 147-148).

Kominternin "halk cephe"nin kurulması yönündeki kararına rağmen daha önce yıllarca batı demokrasilerine ve sosyal demokratlara karşı mücadele etmiş olan komünist partilerini o zamana kadar bu yönde izledikleri politikalarını değiştirmeye ikna etmek oldukça zordu. Yugoslavya Komünist Partisi de uzun bir dönem boyunca mücadelesini Versailles düzenine ve bu düzenin sonucu olarak kurulmuş olan Yugoslavya Krallığına karşı yürütmüştü. Bu mücadele büyük Sırp faşizmine ve onun işbirlikçisi olarak görülen sosyal demokratlara karşı yapılmıştı. Ancak Kominternin "halk cephe"nin kurulması kararının ardından Yugoslavya Komünist Partisi Yugoslavya Krallığının yıkılması yönündeki politikasından vazgeçmek zorunda kaldı. Yugoslavya komünistleri bundan sonra kendi uluslarının öncüleri olmak durumundaydılar. Bu bağlamda komünist partinin merkez komitesinin 1936 Nisanında yapılan plenumunda; Hırvat

komünist yöneticiler kendilerini Hırvat ulusunun bir parçası olarak gördüklerini ve Hırvat ulusunun bağımsızlığı için mücadele ederken bu mücadeleye zarar veren burjuva partilerini eleştirme hakkına sahip olduklarını söylediler. Komünistler kendilerini artık kendi uluslarının çıkarlarının koruyucusu olarak görüyorlardı (Jelić, 1972, s. 35-36).

Kominternin halk cephelerinin kurulması politikası dönemi, Sovyet partisinde ve diğer komünist partilerde büyük bir tasfiye (*temizlik*) sürecinin başlangıcı ile aynı zamana denk geldi. Bu tasfiye sürecinde 600-700 Yugoslavya Komünist Partisi üyesi infaz edildi. Moskova’da partide o döneme kadar genel sekreterlik görevini yapmış olan Filip Filipović (Sırp), Sima Marković (Sırp), Đuro Cvijić (Hırvat) ve Jovan Mališić (Karadağlı) infaz edildiler. Ayrıca partinin mevcut genel sekreteri Milan Gorkić de infaz edilenler arasındaydı. Gorkić, Paris’ten Moskova’ya çağrılmış ve Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesi aleyhine planlar yaptığı gerekçesiyle önce hapsedilmiş ve daha sonra infaz edilmişti. Milan Gorkić’in 1937 yılındaki infazından sonra Josip Broz (Hırvat) Kominternin de onayıyla parti genel sekreteri oldu. Broz, önce kendisine bağlı kadrolar oluşturdu. Broz’un amacı sözde hizipçiliğin ortadan kaldırılmasıydı. Onun liderliğinde partide yeni bir dönem başlamıştı (Jelić, 1972, s. 36). Bu bağlamda önce fraksiyonerlik ve dogmatizm geçmiş dönemdeki komünist yöneticilere mâl edilerek “halk cephesi” oluşturulması çalışmalarına başlandı ve bu noktada halka komünist partinin gülen yüzü gösterilerek, halkın önünde sınıf savaşı ve proletarya diktatörlüğünden bahsedilmedi. Artık Yugoslavya Krallığının yıkılması yerine onun korunmasına ve Hitler’e karşı mücadeledeki önemine değinilmeye başlanmıştı. Josip Broz, partinin birliğini kurmuş ve Hırvatistan’da Hırvat Köylü Partisi güdümündeki Hırvat milliyetçiliğinin etkisini sınırlamıştı. Artık komünist parti devlet kurucu bir parti haline gelmişti. Seçimle işbaşına gelmesi olasılığı bulunmayan Yugoslavya Komünist Partisi, proleteryanın sınıf mücadelesini sürdürmesini sağlayan ve onun bu mücadeleye önderlik etmesi için hareket eden bir parti oldu. Yugoslavya Komünist Partisi’nde ulusların kendi kaderini tayin hakkına dayalı Leninist modelin kabul edilmesi ve bunda ısrar edilmesi diğer Yugoslav uluslarının komünistlerinin de dikkatini çekmiş ve onları bu modele doğru yönlendirmişti. Özellikle Kominternin beşinci kongresinde Hırvat, Sloven ve Makedonların kendi kaderlerini ellerine almaları gerektiği yönündeki düşüncenin açıkça ifade edilmesinden sonra komünistler partide bu fikri çok daha güçlü bir şekilde dile getirmeye başladılar (Miletić, 2021, s. 249). Yugoslavya Komünist Partisi, 1941 yılına kadar Belgrad rejimini emperyalist bloka dâhil etmiş ve onu faşist bir rejim olarak tanımlamıştı. Hatta Yugoslavya Krallığı’nda Sırp Başbakan Milan Stojadinović hükümetinin faşist yöntemler uyguladığını belirtmişti. Bu noktada komünist partiye göre Sırp ulusu da kendi özgürlüğü için kendi faşist rejimine karşı mücadele etmeliydi. Başka ulusları ezen ulusun kendisi de özgür olamazdı. Ayrıca komünistlere göre İkinci Dünya Savaşı başladıktan sonra Sırbistanın politikası savaş yanlısı bir politika haline gelmiş ve Sırp politikacılar izledikleri dış politikayı Balkan Birliğini oluşturmak ve Sovyetler Birliği ile dayanışmak yerine İngiliz ve Fransız emperyalizminin bir aracı haline getirmişlerdi (Nikolić, 1998, s. 68-69).

Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesinin 9-10 Haziran 1935 tarihleri arasında yapılan toplantısında Hırvat ve Sloven komünist partilerinin kuruluşunun başlatılabilmesi için bu partilerin kuruluş kongrelerinin toplanma çağrısının ileriki aylarda yapılmasına karar verilmişti. Bu partilerin kuruluşu, burjuva milliyetçiliğine ve şovenizmine karşı yapılan bir hamle

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

şeklindeki bir argümanla savunuldu ve ezilen ulusların mücadelesiyle birlikte karşılıklı kardeşlik ve barış ilkesi gereği bu partilerin kurulmasının gerekli olduğu vurgulandı. Kitleleri mobilize etmek komünist parti için en önemli hedefti. Komünistlere göre Sloven ve Hırvat komünist partilerinin kurulması Yugoslav Komünist Partisinin bölünmesi anlamına gelmiyordu. Sloven ve Hırvatlar kendilerini özgür hissedilerse zaten Yugoslavya'da kalmayı tercih edeceklerdi. Ayrıca Yugoslav Komünist Partisinin Yugoslav adını taşıması da herhangi bir "Yugoslav ulusunun" var olmasından değil partinin faaliyet gösterdiği ülkenin Yugoslavya adını taşımasından kaynaklanmaktadır biçimindeki bir görüş de ifade edildi. Bu noktada Yugoslavya Komünist Partisinin ilk hedefi her ulusun kendi "halk cephesi"ni kurmasıydı. Bu şekilde daha güçlü bir biçimde mücadele edilebileceği düşünülüyordu. 1935 yılından itibaren gelecekteki Sosyalist Yugoslavya Federal Devletinin federal konsepti partinin organizasyonuna yansıtıldı. Bu bağlamda Slovenya, Dalmaçya, Hırvatistan, Voyvodina, Bosna Hersek, Sırbistan, Makedonya ve ayrıca Boka, Sancak ve Kosova'yı içeren Karadağ da dahil olmak üzere 8 bölge komitesi zaten parti organizasyonu kapsamında oluşturulmuştu. Aynı partilerin kurulması düşüncesinin 1937 yılında gerçekleşme olanağı bulmasından sonra Yugoslavya Komünist Partisi yapısı içerisinde ayrı Slovenya ve Hırvatistan komünist partileri kuruldu. Slovenya Komünist Partisi halihazırda bulunan bölge komitesi tarafından oluşturulurken Hırvatistan ve Dalmaçya bölge komiteleri Hırvatistan Komünist Partisi altında birleştirildi. Böylece Dalmaçya bölge komitesi lağvedildi ve Hırvat milliyetçiliğinin de bir hedefi olan Hırvatistan'ın Dalmaçya ile birleşmesi sağlandı ki bu birleşme komünistler tarafından gerçekleştirilmiş oldu. 1937 Nisanında Slovenya Komünist Partisinin, 1937 Ağustosunda ise Hırvatistan Komünist Partisinin kongreleri düzenlendi. Bu partilerin kuruluş manifestolarında işçi sınıfının ve onun devrimci partisinin ulusal sorunun çözümünde öncü rol oynayacağı belirtilmişti. Slovenya Komünist Partisinin kuruluş manifestosunda Alman-İtalyan faşist ittifakına karşı Sloven ulusunun varlığı ancak özgür Yugoslavya'da diğer Yugoslav uluslarıyla kardeşlik temelinde kurulacak federal bir devlet içerisinde sağlanabilir şeklinde bir ifade yer aldı. Ayrıca Sloven ulusunu faşizme karşı birleştirmek her şeyden önce Sloven işçilerinin bir görevidir denildi. Hırvatistan Komünist Partisinin kuruluş manifestosunda da Hırvat ulusunun özgürlüğü Hırvat ulusunun bir parçası olan Hırvat işçisinin görevidir şeklinde bir ifade bulunmaktaydı (Pleterski, 1971, s. 36-38). Proleter sınıf kendi ulusunun gerçek temsilcisi haline getirildi ve komünistler ulusal sorunun çözümünü her ulusun kendi proleter sınıfının mücadelesiyle birleştirmiş oldular. Bu değişikliklerden sonra Yugoslavya Komünist Partisi 7 ayrı bölgesel organizasyondan oluşan bir yapıya sahip oldu. Bunlar da 5 bölge komitesi ve 2 komünist parti (Sloven ve Hırvat komünist partileri) şeklindeydi (Miletić, 2021, 249-250). 1940'da komünist partinin beşinci genel konferansında Bosna Hersek ile Kosova, Voyvodina ve Sancak bölgelerinin sorunlarının varlığı kabul edildi ve Makedon ve Karadağ uluslarının kendi kaderlerini tayin hakları tanındı. Ayrıca Sancak ve Kosova bölge komiteleri, Karadağ bölge organizasyonundan bağımsız hâle getirildiler. Bunun yanında Makedon ulusunun Sırp burjuvazisi tarafından ezilmesi, İtalyan ve Bulgar emperyalistlerin bu konudaki iki yüzlülüğü, Kosova'daki Arnavut azınlığın eşitliği, Sancak bölgesinin eşitliği, Sırp burjuvazinin kolonizatörlüğüne karşı mücadele, Voyvodina'daki Macar, Romen ve Alman ve diğer azınlıkların eşitliği ve Bosna Hersek'in Sırp ve Hırvat burjuvazisi arasında 1939 Sırp-Hırvat antlaşmasında (Nagodba) kabul edildiği gibi bölüşülmesine karşı çıkılması şeklindeki kararlar da bu

kongrede alındı (Nikolić, 2011, s. 15-16). Yani 1945 yılında komünistlerin güdümünde Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin federal bir devlet kurulmasından önce Yugoslavya komünistleri zaten ilk olarak Yugoslavya Komünist Partisini federalleştirmiş oldular.

Sonuç

1919'da kurulan Yugoslavya Komünist Partisi çok uluslu Yugoslavya devletinde ünitarist bir Yugoslavcılık anlayışını benimseyerek Sırp, Hırvat ve Slovenlerin ayrı uluslar değil tek bir Yugoslav ulusu oluşturduğu düşüncesini savunuyordu. Ancak komünist partinin bu yöndeki politikasında 1935'lerden itibaren bir değişim yaşanmaya başladı. Bunun önemli nedenlerinden birisi Sovyetler Birliği'nin halk cepheleri kurulması düşüncesini ortaya atması ve komünist partilerin halk cephelerinin kurulmasında öncü rolünü oynamalarını istemesiydi. Bu noktada Yugoslavya Komünist Partisi tek bir Yugoslav ulusunun bulunduğu fikrini terketti ve Sloven, Hırvat ve Sırp'ların ayrı uluslar olduğunu kabul ederek bu ulusların kendi siyasi partilerinin (burjuva ve sosyal demokrat olanlar da dâhil olmak üzere) temsilcilerinin oluşturacakları halk cepheleri yoluyla faşist güçlere karşı savaşmaları politikasını uygulamaya koydu. Bu politikasını uygulamaya koyması zaten Kominternin bu yönde aldığı kararların neticesinde olabilmiştir. Bu noktada Yugoslavya Komünist Partisi ünitarist ve merkezîyetçi Yugoslavya devleti yerine ulusların varlığını tanıyan ve ulusların eşitliği ilkesine dayalı federal Yugoslavya programını benimsemiştir. Çünkü komünist parti iktidarı ele geçirebilmesi için halka sınıf savaşından ve proletarya diktatörlüğünden değil ulusların özgürlüğe kavuşturulacağından bahsetmesi gerektiğini görmüştü. Bu nedenle komünistler Yugoslavya uluslarına Yugoslavya Krallığı gibi baskıcı bir devlette değil her ulusun eşit bir biçimde kendi haklarına ve kendi federe devletlerine sahip olacakları federal bir Yugoslavya'da yaşayacaklarından bahsetmeye başladılar. Yugoslavya Komünist Partisinin 1918-1941 yılları arasında ideolojik ve politik olarak geçirdiği dönüşüm sonucunda federal Yugoslavya programını benimsemesi 1945-1991 yılları arasında İkinci Yugoslavya'nın federal bir devlet olarak örgütlenmesinde belirleyici olmuştur. İkinci Yugoslavya'yı 1974 yılında de (kon)federal bir devlet haline getiren anayasa başta Hırvat Josip Broz ve Sloven Edvard Kardelj'in bu yönde izledikleri politikalar nedeniyle kabul edilmiştir. Böylece Hırvat ve Sloven milliyetçilerinin daha Birinci Yugoslavya döneminde hedefledikleri şekliyle Hırvat ve Sloven uluslarının kendi gelişimlerini sürdürecekleri (kon)federal bir Yugoslavya kuruldu. Hırvat ve Sloven ulusal hedefleri bu bağlamda Hırvat ve Sloven komünistler tarafından gerçekleştirilmiş oldu.

KAYNAKÇA

- DEMİR, H. (2013). "Federalizm-Üniterizm İkileminde Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda Siyasal Yaşam (1918-1929)", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, II/II: 91-114.
- GLIGORIJEVIĆ, B. (1989). "Stvaranje Komunističke Partije Jugoslavije", *Istorija 20. Veka*, I/II: 35-49.
- GLIGORIJEVIĆ, B. (1993). "Komunisti i Jugoslovensko Pitanje", *Istorija 20. Veka*, I/II: 122-128.

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

- GOLDSTEIN, I. (2019). "Josip Broz Tito, KPJ i Bosna i Hercegovina 1937-1943", Međunarodna Naučna Konferencija: 75. Godišnjica Prvog Zasedanja ZAVNOBIH-A – Povijesna Utemeljenost Obnovljenje Državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. Stoljeću, Sarajevo: Akademija Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine. 93-113.
- JELIĆ, I. (1972). "Dolazak Josipa Broza Tita Na Čelo Komunističke Partije Jugoslavije", *Časopis za suvremenu povijest*, IV/II: 27-46.
- PLETERSKI, J. (1971). *Komunistička Partija Jugoslavije i Nacionalno Pitanje 1919-1941*, Beograd: Komunist.
- MILETIĆ, R. A. (2021). "Sırplar ve Yugoslavya (1918-1991): Sırp Merkeziyetçi Paradigmasının Meşruiyeti", *Yugoslavya Tarihi 1918-1991*, (ed. Hakan Demir), Ankara: Nobel. 239-270.
- NIKOLIĆ, K. (1994). "Centralni Organi Državne Uprave Kraljevine SHS o Komunističkoj Partiji Jugoslavije", *Istorija 20. Veka*, C. I: 65-79.
- NIKOLIĆ, K. (1998). "Nacionalna Politika Komunistička Partije Jugoslavije Doktrina i Praksa 1919 -1945.", *Istorija 20. Veka*, C. II: 65-86.
- NIKOLIĆ, K. (2011). "Mit o Komunističkom Jugoslovenstvu", *Istorija 20. Veka*, C. I: 9-26.
- RADELIĆ, Z. (2021). "Yugoslavya'da Hırvatistan (1945-1991)", *Yugoslavya Tarihi 1918-1991*, (ed. Hakan Demir), Ankara: Nobel. 43-59.
- RAMET, S. (2005). *Tri Jugoslavije 1918.- 2005 Izgradnja Države i Izazov Legitimacije 1918. – 2005*, (çev. Vesna Račković, Mirjana Vlalenti) Zagreb: Golden Marketing – Tehnička Knjiga.
- REDŽIĆ, E. (1969). "KPJ i Pitanje Bosne i Hercegovine", *Prilozi*, V, 19-26.
- VASIĆ, M. (1993). "Komunistička Internacionala i KPJ (1929 – 1941)", *Istorija 20. Veka*, I(II): 147-154.
- VESOVIĆ, M. (1994). "Komunistička Štampa o Stvaranju Jugoslavije", *Istorija 20. Veka*, I: 55-64.

EXTENDED ABSTRACT

This article discusses the policy of the Communist Party of Yugoslavia regarding the national question from 1918 to 1941. Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes founded on December 1, 1918 (Kingdom of Yugoslavia from 1929 to 1941); It was the country where the South Slavs gathered under a common state for the first time in the history. In the political life of this country, since its foundation, there has been disagreement about what the political structure of the country should be, so this country has experienced political crises throughout its existence. While the Croats and Slovenes wanted the establishment of a federal state structure, the Serbs insisted on a centralized state structure. When the Communist Party was founded in Belgrade in April 1919, it accepted the idea that Serbs, Croats and Slovenes were not separate nations, but that they formed a single Yugoslav nation. At the Vukovar Congress of the Yugoslav (Communist) Socialist Workers' Party held from June 20 to 25, 1920, the party was renamed the

Communist Party of Yugoslavia. At this congress, too, the idea of the existence of a single Yugoslav nation was accepted again, and it was said that the party would protect the unity of the Yugoslav nation. The communist party's views on the national question had ideological roots. Because, according to the communists, all revolutionary factors had to come together in the fight against the bourgeois class in Yugoslavia. It was emphasized that the defense of the unity of the Yugoslav nation is a progressive and revolutionary stance in action against the Serbian, Slovenian and Croatian bourgeoisie. The most radical position on the national question was expressed at the third congress of the Communist Party. At this third congress held in Vienna in 1926; The Serbian people were called the ruling people, and at the same time it was suggested that the right to secede should be supported and thus expand the revolutionary front in order to gain the support of the broad masses of the oppressed peoples. In this context, it was said that instead of the bourgeoisie of the oppressed peoples in the kingdom, the Communist Party should actually take over the leadership of the oppressed peoples. At the congress, it was also pointed out that the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was established by the imperialist powers of the Entente and the ruling Serbian class as a result of the Versailles order created in Europe after the First World War, and that the ruling class, the Serbian nation, oppressed other nations. In November 1928, the fourth congress of the Communist Party of Yugoslavia was held in Dresden. In the meantime, the Sixth Congress of the Comintern was held, where it was concluded that this country will be one of the pillars of the new imperialist war to be waged against the Soviet Union, due to the military and economic ties of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes with France. Therefore, at the fourth congress of the Communist Party of Yugoslavia in Dresden, it was again emphasized that the Kingdom of SHS should be overthrown. The congress also discussed the need to recognize the right of oppressed peoples to armed struggle and secession. In the process, the Communist Party of Yugoslavia proclaimed the working class as the leading class of its nation in the national struggle. Because, according to the party, only if the working class becomes the leading class of its own nation, it can continue the national struggle and thus solve the national question. In this context, the communists also had to fight against national movements led by the bourgeois class. For this, first of all, it was necessary to reorganize the KPJ and establish special national communist parties under the roof of the party. This was the only way to be successful against the parties of the bourgeois class, which played a leading role in the national movements. After the Comintern accepted the national question as a means of carrying out the revolution, the communists began to support separatist movements, including those of a fascist and terrorist character. After the strengthening of fascism in Europe in the spring of 1935, the Comintern adopted the thesis of establishing "popular fronts" together with all democratic forces, including bourgeois parties. The Social Democrats, previously defined as Social Fascists, along with the bourgeoisie, which was considered the enemy of the working class, were now perceived by the Comintern as partners for cooperation. After the execution of Milan Gorkić in 1937, Josip Broz (Croat) became the General Secretary of the Party with the approval of the Comintern. Broz first formed the staff under him. Broz's goal was the elimination of the so-called factionalism. Under his leadership, a new era in the party began. In this context, first, the efforts to create a "popular front" begin by attributing factionalism and dogmatism to the communist rulers of the past. Now, instead of the collapse of the Kingdom of

Yugoslavya Komünist Partisinin Ulusal Sorun Üzerine İzlediği Politikalar (1918 -1941)

Yugoslavia, its preservation and its importance in the fight against Hitler began to be highlighted. From 1935, the federative concept of the future Federative State of Socialist Yugoslavia was reflected in the organization of the party. In this context, 8 regional committees have already been formed within the party organization, including Slovenia, Dalmatia, Croatia, Vojvodina, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Macedonia, as well as Montenegro, which includes Boka, Sandžak and Kosovo. After the idea of establishing separate parties was realized in 1937, separate Slovenian and Croatian communist parties were established within the Communist Party of Yugoslavia. In this way, the Communist Party of Yugoslavia abandoned the idea of the existence of a single Yugoslav nation. Communists federalized the Communist Party of Yugoslavia before the communist Yugoslavia was founded as a federal state in 1945.